

Lausunto ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selontekoon ”Viha vallassa” -tutkimuksen tulosten pohjalta

Kirjoittajat:

Aleksi Knuutila, Oxford University

Reeta Pöyhtäri, Jyväskylän yliopisto

Paula Haara, Tampereen yliopisto

Tuija Saresma, Jyväskylän yliopisto

Heidi Kosonen, University of Winnipeg

Hankkeen tausta ja aineisto

Viha vallassa -tutkimus toteutettiin osana Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoimintaa vuonna 2019. Hankkeessa selvitettiin poliittisiin päättäjiin kohdistuvan vihapuheen ja häirinnän laajuutta, luonnetta ja vaikutuksia. Tutkimusaineisto koostuu teemahaastatteluista (14 kpl), laajasta Twitteristä kerätystä aineistosta sekä kuntiin ja eduskuntaan lähetetyn kyselyn vastauksista (N=1393).

Vihapuheelle ei ole olemassa yhtä, esimerkiksi laissa annettua määritelmää. Tutkimuksessa tarkoitamme vihapuheella halventavaa, uhkaavaa tai leimaavaa ilmaisua tai käyttäytymistä, joka liittyy joko puheen kohteen henkilökohtaisiin ominaisuuksiin tai jonka taustalla on suvaitsemattomuus.

Yhteenveto tuloksista

Kyselyn mukaan vihapuheen kohtaaminen on yleistä: Kolmannes kuntapäättäjistä on ollut työnsä vuoksi vihapuheen kohteena. Kaksi kolmasosaa päättäjistä arvioi vihapuheen lisääntyneen viime vuosina. Vihapuheen taustalla on joskus impulsiivinen toiminta, mutta sitä käytetään myös tietoisesti poliittiseen painostukseen, jonka tavoitteena on jonkun henkilön tai poliittisen näkemyksen vaimentaminen. Poliittisten vastakkainasettelujen kärjistymisen on yksi syy vihapuheen lisääntymiselle.

Tutkimuksen perusteella vihapuhe vähentää sen kohteiden osallistumista politiikkaan ja julkiseen keskusteluun. Vihapuhetta kokeneista kuntapäättäjistä 28 % kertoi halunsa osallistua päätöksentekoon vähentyneen. Puolet kuntapäättäjistä kertoi, että vihapuheen kokeminen heikensi heidän luottamustaan tuntemattomiin ihmisiin. Vastaajista 41 % ilmoitti, että vihapuhe oli heikentänyt heidän yleistä turvallisuudentunnettaan.

Tutkimuksen mukaan vihapuhe oli sukupuolittunutta ja kohdistui rajummin heikommassa asemassa oleviin, kuten etnisiin vähemmistöihin. Etenkin nais- ja vähemmistöpäättäjiin kohdistuvan vihapuheen uhka rajoitti vastaajien halukkuutta asettua ehdolle vaaleissa tai ottaa kantaa kiistanalaisiin aiheisiin.

Nykyiset vihapuheen vastaiset toimenpiteet ovat sekä kyselyn että haastattelujen pohjalta riittämättömiä. Etenkin vaalien ehdokkaat ja kunnanvaltuutetut jäävät usein ilman tukea joutuessaan vihapuheen kohteeksi. Tutkimuksemme perusteella oikeudellisten toimien lisäksi myös muiden toimenpiteiden avulla voidaan torjua ja ehkäistä vihapuhetta. Ehdotamme toimenpiteiksi päättäjien vahvempaa arvojohtajuutta ja vihapuheen selkeää tuomitsemista, hyväksytyin puheen rajojen määrittelyä poliittisessa toiminnassa sekä sosiaalisen median alustojen vastuunkantoa.

Tärkeimmät tulokset ulko- ja turvallisuuspoliittiseen selonteon kannalta

Ulkomaisten toimijoiden hybridivaikuttamista ei havaittu

Tutkimustamme varten haastattelimme kansanedustajia, eduskuntavaaliehdokkaita, sekä kunnanvaltuutettuja. Haastatellut edustivat kattavasti eri puolueita. Teimme myös kyselyn kuntavaltuutetuille ja puolueiden eduskuntaryhmien jäsenille. Kyselyssä, jonka vastaukset ovat edustavia, tiedustelimme vastaajien näkemyksiä siitä, millaiset toimijat ovat heihin kohdistuvan vihapuheen ja häirinnän takana.

Tutkimukseemme osallistuneet eivät tuoneet esiin hybridivaikuttamista tai ulkomaisten toimijoiden osuutta häirinnän tai vihapuheen taustalla. Yllättävän usein vihapuhetta kokeneet kertoivat sen tekijänä olleen heille tuttu (38% vastaajista), ja jopa lähes puolet kuntapäättäjistä oli kokenut sitä oman kunnan luottamustehtävissä toimivien taholta.

Tutkimuksen perusteella suurin osa suomenkielisestä vihapuheesta julkaistaan suomalaisilla keskustelualustoilla ja Facebookin ja Twitterin julkisissa, suomenkielisissä keskusteluissa. Osa viesteistä julkaistaan todennäköisesti joukkoistamalla, mm. rinnakkais- ja nimettömiä tilejä hyödyntäen. Tässä toiminnassa ei kuitenkaan vihapuheen osalta ole suorita viitteitä esim. ulkovaltioiden harjoittamasta hybridivaikuttamisesta. Luultavimmin kyseessä ovat kotimaiset toimijat ja ryhmittyvät, jotka tosin nekin aktiivisesti välittävät muun muassa maahanmuuttoon liittyviä huhuja tai väärää tietoa.

Häirintä vaikuttaa demokratian toteutumiseen

Vihapuhetta kokeneet kertovat sen vaikuttaneen toimintaansa melko vahvasti. Puolet kuntapäättäjistä kertoi sen vähentäneen heidän luottamustaan tuntemattomiin ihmisiin, ja 42 prosentin kohdalla halu osallistua julkiseen keskusteluun oli vähentynyt. Joidenkin kohdalla

vihapuhe voi myös lisätä motivaatiota, mutta 28 prosenttia kuntapäättäjäistä kertoi vihapuheen vähentäneen heidän haluaan osallistua päätöksentekoon. Usea tutkimukseen osallistunut kertoi jättäneensä tai jättävänsä politiikan vihapuheen seurauksena tai harkitsevansa sitä.

	Heikentynyt	Ei vaikutusta	Vahvistunut
Luottamus tuntemattomiin	50%	48%	1%
Halu osallistua julkiseen keskusteluun	42%	44%	13%
Halu vaikuttaa kiistanalaisiin aiheisiin	28%	38%	33%

Kuvaaja 1. Yhteenvedo vihapuheen vaikutuksista sitä kohdanneilla kuntapäättäjäillä (N=487)

Myös pelkkä vihapuheen uhka vaikuttaa poliittiseen osallistumiseen. Neljännes niistä päättäjäistä, jotka eivät itse olleet vihapuheen kohteena, kertoi sen uhan vähentäneen haluaan osallistua julkiseen keskusteluun. Useat päättäjät kertoivat pelkäävänsä “kivityskampanjaa” somessa. Tulokset osoittavat, että suvaitsemattomuuteen pohjaava häirintä todella vaikuttaa siihen, ketkä osallistuvat julkiseen keskusteluun ja hakevat luottamustehtäviin Suomessa.

Vihapuheella on vaikutuksia erityisesti naisten ja vähemmistöryhmiin kuuluvien yksilöiden halukkuuteen osallistua päätöksentekoon. Heidän kohtaamaansa vihapuheeseen sisältyi monesti väkivallalla tai seksuaalisella väkivallalla uhkaamista.

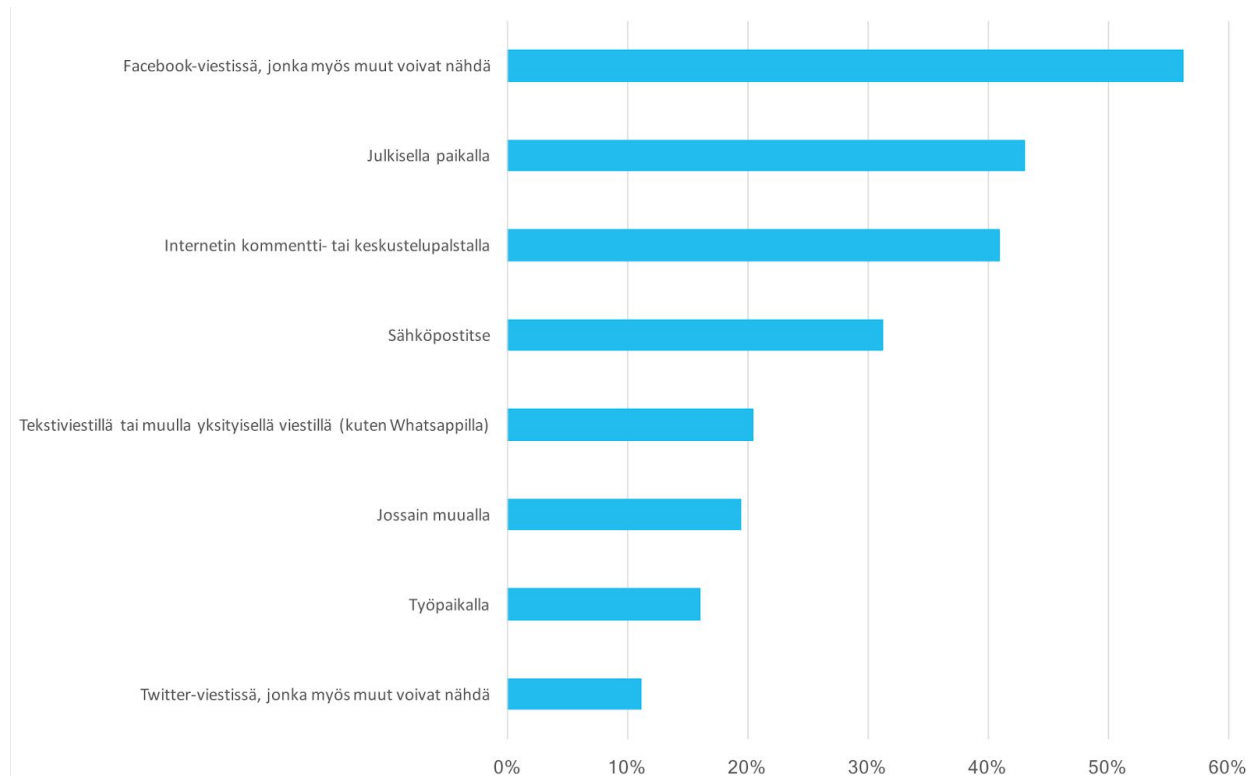
Taustalla poliittisten jakolinjojen kärjistyminen ja turhautuminen politiikkaan

Monet haastattelemamme ja kyselyymme vastanneet poliitikot kokivat myös puoluesidoksensa olevan syynä sille, että he joutuivat vihapuheen kohteeksi. Tavoitteena ei ollut pelkästään puolueen ajamiin päätöksiin vaikuttaminen, vaan puoluejäsenyys itsessään nähtiin yksilöä leimaavana piirteenä, joka saattoi synnyttää vihapuhetta.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että vihapuhe kohdistuu useimmin poliittisen keskustan ulkopuolisten puolueiden jäseniin. Vihreiden ja vasemmistoliiton kuntapäättäjät kohtasivat kyselyn perusteella muita enemmän vihapuhetta. Sosiaalisessa mediassa vihreiden poliitikot olivat yliedustettuina vihamielisiä viestejä vastaanottaneiden joukossa, kun taas SDP:n ja keskustan poliitikkoja oli kohteena verrattain vähän. Voidaan sanoa, että lisääntyvä vihapuhe heijastaa poliittisen vastakkainasettelun kasvua Suomessa ja voi myös lisätä vastakkainasettelua.

Suhteellisen yleiseksi vihapuheen syyksi mainittiin myös päättäjiä ja poliitikkoja kohtaan tunnettu epäluottamus ja turhautuminen (noin 45 %). Epäluottamus demokratiaan ja poliittisen järjestelmän toimintaan voi purkautua jopa vihana.

Poliittinen häirintä ei tapahdu pelkästään digitaalisen median kautta

Kuvaaja 2. Vihapuheen tapahtumapaikat sen kohteena olleilla kuntapäättäjillä (N=483)

Kyselyn mukaan kaikkein yleisimmin vihapuhetta kohdattiin Facebookissa julkisina viesteinä. Facebookissa on monenlaisia erilaisia ryhmiä, joiden moderointikäytännöt ovat kirjava. Tutkimuksemme perusteella myös Twitterin kaltaisissa tiloissa, joissa uhkaavat viestit ovat selvästi alustojen omia sääntöjä vastaan, sääntöjä rikkovien viestien poistaminen oli harvinaista ainakin vielä vuonna 2019.

Vihapuhetta ja häirintää kohdattiin myös usein yksityisissä viesteissä, jotka on lähetetty suoraan päättäjille. 31% vihapuhetta kohdanneista kuntapäättäjistä oli kohdannut sitä sähköposteissa, ja 20% tekstiviesteissä tai muissa yksityisissä viesteissä.

Toisaalta häirintää kohdattiin myös istuntosaleissa ja arjessa vihapuheena, ilkivaltana ja uhkaavana käytöksenä. 43% vihapuhetta kohdanneista kuntapäättäjistä oli kokenut sitä julkisilla paikoilla. On siis tärkeää, ettei vihapuhetta ja häirintää ymmärretä pelkästään Internetiin tai digitaalisen mediaan liittyvänä ongelmana.